



ІЛЬМЕНІТ — мінерал класу оксидів і гідроксидів, виду оксидів, групи корунду-ільменіту. Інша назва — титанистий залізняк. Уперше знайдено в Ільменських горах на Уралі (РФ). Хімічна формула $(\text{Fe}, \text{Mg}, \text{Mn})\text{TiO}_3$, типовий елементний склад (%): Fe — 36,8; Ti — 31,6; O — 31,6. Fe^{2+} ізоморфно заміщується Mg^{2+} і Mn^{2+} ; відповідно І. може містити до 17 % MgO та до 14 % MnO , а також домішки Al, Nb, V, Cr, Co, Ni. Сингонія тригональна. Кристали ромбоєдричні, утворює також зернисті маси та суцільні скупчення. Колір чорний. Непрозорий, риска чорна до червоно-брунатної. Блиск яскравий металічний, жирний. Твердість 5–6, щільність 4,5–5. Спайність відсутня, злам раковистий. У чистому вигляді

немагнітний. Утворюється на початковій стадії магматичної кристалізації як акцесорний мінерал, буває також пневматолітичного, пегматит., вулканоген. і гідротермального походження. Асоціює з *магнетитом*, *сфеном*, *рутилом*; разом з останнім — основна сировина для виробництва титану, його сплавів, а також похідних (пігмент. двоокису титану, феротитану тощо). На земній поверхні стійкий і утворює гіпергенні (залишкові) та розсипні родовища. Найбільші родовища І. залягають на Пд. Уралі, в Норвегії, Швеції, Фінляндії, ПАР, Канаді. Сировинний потенціал України оцінюють в 900 млн т І. та рутилу, що відповідає 42 % зафіксованих світових запасів. У Житомирській обл. — Іршанське, Лемненське, Злобицьке, Межиричне, Валки-Гацківське розсипні родовища І., низка залишкових родовищ, зокрема Торчинське та Стремигородське, Федорівське апатит-ільменітні родовища (див. [Іршанський титанорудний район](#)). Побл. м. Вільногірськ (Дніпропетровська обл.) розробляють розсипне Малишевське (Самотканське) родовище ільменіт-рутил-цирконних руд.

Рекомендована література

1. Лазаренко Є. К. Курс мінералогії. К., 1970;
2. Гурський Д. С., Єсипчук К. Ю., Калінін В. І. та ін. Металічні і неметалічні корисні копалини України. Т. 1. К.; Л., 2005.

В. М. Палій

Бібліографічний опис:

Ільменіт / В. М. Палій // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2011. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-13173>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).